

Monstrøs utvikling

Mark S. Blumberg
Freaks of nature

And what they tell us about development and evolution. 326 s, ill. Oxford: Oxford University Press, 2009. Pris GBP 13
ISBN 978-0-19-921305-4

Opp gjennom tidene har observasjoner av eiendommelige dyr og mennesker, i boken gjennomgående betegnet som *monster* eller *freak*, blitt gitt ulike fortolkninger. I førvitenskaplig tid tolket mange disse skapningene som tegn på Guds straffedom – ordet monster er relatert til det latinske *monere*, å advare. Forklaringer med religiøs tilsnitt forsvant imidlertid etter hvert som naturalistiske forklaringer overtok. Men uten at den grunnleggende metafysiske tanken forsvant – årsaken *Gud* ble bare byttet ut med årsaken *Gen*. Dette gjenspeiles, ifølge forfatteren, av at mange «freaks» feilaktig blir betegnet som mutanter.

Rett nok er gener å anse som viktige ressurser i utviklingen av monstre, men genene determinerer ikke. Forklaringen på monsterfenomenet søker forfatteren i interaksjonen mellom genetiske og ekstra-genetiske ressurser – søkelys på prosess i stedet for produkt gir en langt bedre forklaring på monsterfenomenet. Hva han mener med dette, kan et eksempel fra normalfysiologien vise: Krokodiller og skilpadder har to kjønn, uten at de, som pattedyrene, har egne kjønnskromosomer – kjønn avgjøres av temperaturen rundt det befruktede egget. Genene spiller altså en rolle, men rollen modifiseres av miljøvariabler.

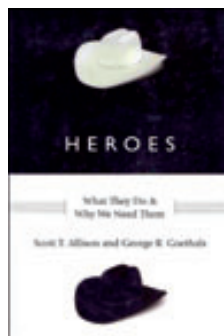
Forfatteren plasserer seg innenfor fagretningen som nå betegnes som evo-devo, ofte med -eco som påheng. Dette er en retning der forskerne forsøker å integrere perspektiver hentet fra evolusjon, ontogenese og økologi. Forfatteren ønsker å få frem at monstre er ekstremvarianter av ontogenetiske forløp, og at det vi oppfatter som normale forløp, bidrar til å innsnevre vår forståelse av naturens potensial. Slike normalforløp, som foregår i stabile omgivelser, får oss til å glemme betydningen av kritiske utviklingstrinn. Og det er ofte på disse kritiske trinnene materiale for variasjon og videre evolusjon oppstår. Således kan det monstrøse gi oss tilgang til kunnskap vi ellers ikke vil få tilgang til.

Boken preges av mange nærmest uvirkelige eksempler, som hver for seg er gode, men det blir noe uforløst over det hele – forfatteren maler for mye i bredden uten å gi bildet tilstrekkelig perspektiv og dybde. Gjennom hele boken er det et påtrengende savn etter en teoretisk tråd som binder de ulike eksemplene sammen til et hele. For dem som er interessert i en samling bisarre skikkelser og atferder, kan boken bidra med eksempler for videre refleksjon. Men for dem som er mer interessert i mekanismer og teori, vil andre bøker innenfor evo-devo-feltet være å foretrekke. Boken er gjennomgående illustrert, men svart-hvitt bilder med relativt dårlig oppløsning bidrar ikke til å heve dens kvaliteter.

Elling Ulvestad

Mikrobiologisk avdeling
Gades institutt
Haukeland universitetssykehus

Trenger vi helter?

Scott T. Allison, George R. Goethals
Heroes

What they do and why we need them. 230 s, tab, ill. Oxford: Oxford University Press, 2011. Pris GBP 18
ISBN 978-0-19-973974-5

«One of the most striking things about our study of people's heroes is how easily heroes come to mind,» skriver psykologiprofessor Scott T. Allison og ledelsesprofessor George R. Goethals, begge ved University of Richmond i USA.

Med utgangspunkt i en egen undersøkelse beskriver de hvordan dagens amerikanere oppfatter heltebegrepet og hvordan helter skapes. En spørreundersøkelse blant 450 personer avdekket at de færreste hadde problemer med å navngi en rekke helter i sine liv. Gjennomsnittlig oppga de spurte fem ulike helter. Og det samlede heltegalleriet fordelte seg rimelig likt på tre ulike grupper: familie-medlemmer (f.eks. foreldre), fiktive personer (f.eks. fra litteraturen) og reelle nålevende eller døde personer (f.eks. presidenter og sportsstjerner).

Både tilnærmingen og resultatene virker noe fremmede for vår norske kultur. Kanskje favner det amerikanske begrepet «hero» videre enn vårt begrep «helt» ved at det omfatter også det vi vil kalle forbilder?

Helter defineres gjerne som personer som har utrettet noe på tross av hindringer som ulykker, sykdom eller motstand. Heltestatusen henger ofte sammen med nedkjempelsen av heltenes motstykke, skurkene. Det gode blir enda tydeligere i møte med det onde. Kanskje er en helt rett og slett avhengig av noen, eller ihvertfall noe, å vinne over?

Allison & Goethals skaper interesse for fenomenet helter gjennom det de skriver. De forklarer også langt på vei hva som skaper og er typisk for helter. Men hvorfor vi trenger heltene, er det vanskeligere å lese seg til. Kanskje er det åpenbart at vi behøver noen å se opp til for å utvikle oss?

I den medisinske verden snakker vi iblant om rollemodeller, særlig i undervisningen. Det er vist at faglig dyktighet ikke er tilstrekkelig for å bli en rollemodell, men at personlige kvaliteter er nødvendig (1).

For min del gjorde boken meg mer bevisst på forbildene i mitt eget liv og hva som karakteriserer dem. Det i seg selv var verdt lesingen.

Magne Nylenna

Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten

Litteratur

1. Wright SM, Carrese JA. Excellence in role modelling: insight and perspectives from the pros. CMAJ 2002; 167: 638–43.